

Thoma Noti

BIBLIOTEKA
SHTETIT

8JH-32

N 85

**Këngë
për
nënat**

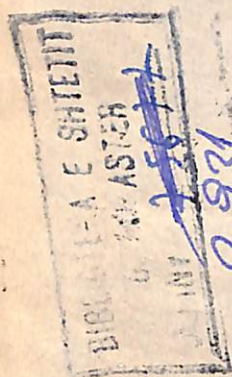
tregime

SH-31
NBS

THOMA NOTI

KËNGE
PËR
NËNAT

tregime

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

...ndër prindërit e tyre. Në ditët e fundit të jetës së tyre, ndërsa...

...në ditët e fundit të jetës së tyre, ndërsa...

FANTAZMA E TË HUMBURVE

...në ditët e fundit të jetës së tyre, ndërsa...

Në sfondin e përflakur të perëndimit çadra e kuqe e sulltanit dukej sikur që zhytur në një det gjaku. Ajo ishte e madhe sa një pallat dhe ngrihej mbi të tjerat si një mal.

Jashtë vazhdonin të binin daullet, ndërsa në çadrën e kuqe hynin e dilnin komandantë ushtrish, kamerierë me lloj-lloj mezeesh e frutash në duar, gra dhe vajza gjysmëlakuriqe. Të gjithë ata bënin çmos që ta ozbutnin sadopak zemërimin e egër të sulltanit. Por atë asgjë nuk e kënaqte. Mbi gjoks i rëndonte si shkëmb mëria e mijëra të rënëve. Në fytyrën e tij dhe të atyre që e rrethonin nuk kishte mbetur asnjë shenjë nga gëzimi i dy ditëve të shkuara, kur në fushën pa anë e fund të kampit ishte rreshtuar e tërë ushtria dhe kur sulltani, hipur mbi kalë, kishte kërkuar me çdo çmim kokën

e Skënderbeut në majë të shtizës. Në përgjigje kishte ardhur një thirrje e thellë dhe e zgjatur, si gjëmimi i një mijë topave të zbrazur njëherësh. Ushtria njëqindmijëshe ngjante me një pyll të pafund, që lëkundej e gjëmonte duke ia zënë frymën tokës.

Po papritur çdo gjë që përmbysur e shpërfytyruar si në një ëndërr. Mbi «pyll» kishin rënë sëpatat e mijëra dhe mijëra «druvarëve». Kishin shkrepur rrufe të papërmbajtura. Që përhapur zjarri anembanë. Dhe «pemët» ishin djegur e rrëzuar e ashtu, pa degë e fletë, të përmbysura e të përzhitura ndillnin panik e katastrofë.

Sundimtari shfrynte me tërbimin e një ujku. Nuk ishte keqardhja për «pyllin» ajo që ia ndizte flakë mërinë. Toka do të rriste «pemë» të tjera dhe ai do t'i shtynte ato përsëri drejt zjarrit. Po a do të arrinte ta shihte një ditë kokën e Skënderbeut majë shtizës?

— Ju jeni të gjithë gënjeshtarë dhe frikacakë, bubulliu zëri i tij. — Përjashta!

Anëtarë të këshillit të luftës, komandantë të ushtrive dhe sanxhakbejlerë u ngritën pa zhurmë e dolën në heshtje. Sulltani qëndroi për një kohë i përhumbur në mendime. Fantazmat e të rënëve nuk i ndaheshin. Iu duk sikur ishte ulur mbi malin e kufomave të tyre. U ngrit dhe nisi ecejaket nëpër gadër. Mendimet e sulmuan si një re bletësh. Thirrjet e egërsuara të dhjetëramijëve, zhurma e paduruar e daulleve, shiu i shigjetave e gjëmimi i topave e ndiqnin hap pas hapi dhe ia zinin frymën. E ndjeu se po i merreshin mendtë dhe, po të mos i kishin ardhur në ndihmë, do të që rrëzuar. «Qenkam lodhur!» tha dhe u ul. Sytë pa shprehje i ho-

dhi mbi njeriun që qëndronte si hije në fund të çadrës. Ishte komandanti plak i rojës së tij personale. Sulltan Mehmeti i bëri shenjë të afrohej. Ai ra në gjunjë para tij.

— Ti je me një këmbë në varr dhe nuk ke frikë nga e vërteta, — foli sulltani pa e vështruar në sy. — Më thuaj: përse e humba betejën?

Kryeroja u përpoq t'i zgjidhte me kujdes fjalët dhe të shfrytëzonte rastin që iu dha për të vënë në jetë planin e tij:

— Kush më shumë se unë, o prijësi im i ndritur, zot e sundimtar i gjithë viseve të botës, kush më shumë se unë, pra, ka parë se si ka rrjedhur mbi këtë tokë lavdia e pashterur e osmanëve? Unë që të kam shërbyer me përunje ty dhe të parëve të tu, që jam dëshmitar i aq fitoreve sa dhe vjet kam mbushur, unë që...

Sulltani ngriti dorën në shenjë padurimi:

— Mjaft! Unë pyeta: përse e humba betejën? Kryeroja priti, sipas zakonit, sa të ulej kraharori i zemëruar i sundimtarit dhe vazhdoi të fliste me përunje:

— Zemra ime e plakur, o padishah i madh, që ka parë si janë dridhur e gjunjëzuar para teje kor-dhëtarë të shquar, mbretër e perandorë të Lindjes dhe të Perëndimit, nuk ka më forcë të durojë humbjen e pamerituar dhe kam vendosur, të vras veten. Por, para se ta bëj këtë, po i drejtohem zotit dhe robëruesit të saj me një lutje.

Sulltani i ngriti mjekrën me shkopin e tij të florinjte,

— Foll!

Ai ra prapë përmbys. Fjalët u rrokullisën mbi qilimin e trashë persian të lëmuar nga pëllëmbët e të gjunjëzuarve:

— Dëshira ime e fundit, o zot dhe kryezot, është që të më lësh të shkoj në atë kala të mallkuar dhe të shoh me sytë e mi se ku qëndron forca e paqenë e këtyre njerëzve të pafe, që guxojnë të ngrenë dorë kundër Allahut. Pastaj le të vdes.

Sulltani i ra disa herë çadrës nga kreu në fund. Befas qëndroi para njeriut të gjunjëzuar. Fjalët e kryerorjës sikur rrinin ende pezull në hapësirën mbytëse të çadrës. Por ai e dinte se fjalët shpesh nuk kanë ndonjë rëndësi dhe nuk shprehin mendimet e vërteta të njeriut. Ç'shpërhte vallë fytyra e të gjunjëzuarit? Për një çast mendoi se vitet e fundit kishte parë më shumë shpina sesa fytyra njerëzish. Ç'i kishte shkrepur në kokë këtij plaku të hidhte një hap të tillë tani, kur ditët dhe vitet e kishte të numëruara? A e kishte menduar vallë se po të shkonte mund të mos kthehej më?

— Shko! — thirri. — Dhe mos harro se pasnesërisemi!

Kryeroja u tërhoq prapa me këmbë e me duar dhe doli. Të pragu i çadrës për pak u përplas me rojën. Drejtoi trupin, i hodhi një sy kampit të ushtrisë së mundur dhe shpejtoi drejt çadrës së tij. Atje e kishte përgatitur çdo gjë me kohë. Sa u shkëput nga çadra e fundit, u vesh si çoban vendas dhe e lëshoi doriun me tërë forcën përpara.

Ishte mëngjes dhe puhiza që zbriste nga mali iu fut në tërë qenien e tij dhe e bëri t'i vërshonte gjaku në deje me forcë. Kishte vite që nuk kishte provuar një ndjenjë të tillë. Ndofta që nga koha kur kishte ndjekur plot shpresë hapat e Mehmetit të vogël. Ylli i fatit i kishte pëshpëritur atëherë në vesh se nën Mehmetin do të fitonte një vend të lakmuar në oborr dhe ai vendosi t'i jepej me mish

e me shpirt kësaj pandehme. Pas kësaj, çdo gjë tjetër kaloi në plan të dytë dhe ai nisi ta ndiqte ngado Mehmetin e t'ia plotësonte me përvulje çdo dëshirë. Ashtu sikurse njeriu nuk e vë re hijen e tij, ashtu edhe sundimtari i ardhshëm në fillim nuk i kushtoi asnjë vëmendje shërbëtorit të vet. Po me kalimin e kohës u mësua me të dhe nisi ta mbante pranë. Në ceremonitë e pambaruara të hipjes në fron, sundimtari i ri nuk harronte t'i hidhte kohë më kohë nga një vështrim, buzëgaz kryerorës së tij, gjë që natyrisht nuk kaloi pa rënë në sy. Këto qenë çastet më të lumtura në jetën e vet të gjatë e të përbuzur. Dalngadalë në shpirtin e tij mirënjohës erdhi e u poq një dëshirë e vetme: t'ia kushtonte dhe jetën dhe vdekjen Mehmetit. Ai e kishte ndjekur hap pas hapi sundimtarin e ri në fushatat ndëshkimore anembanë perandorisë, kishite qenë dëshmitar i sa e sa fitoreve të bujshme që tronditën botën.

Dhe ja, më në fund, kjo fushatë e pafat! Për muaj me radhë, që nga Anadulli e deri atje, në Arnautistanin e mallkuar, kryeroja vrojtoi me kujdes përgatitjet e mëdha të Mehmetit për të sulmuar Krujën. Thellë në ndërgjegjen e vet ai nuk kishte qenë asnjëherë i bindur për domosdoshmërinë e gjithë atyre përgatitjeve dhe vetëm pas rrebeshit i kishte dhënë të drejtë sulltanit. Kur trupat e jenigerëve, të azapëve dhe akënshinjve ishin kthyer të lebetitura në kamp, kryeroja e qortoi rëndë veten që ishte treguar një parashikues aq i keq. Në ato orë të kobshme vetëm ai e kishte parë sulltanin të hante thonjtë me dhëmbë derisa gishtat iu përgjakën dhe kërceu brenda çadrës me tërbimin e një bishe të mbyllur në kafaz. Në ato çaste

kryeroja plak kishte urreyer veten dhe, duke rënë në gjunjë para allahut, i qe lutur atij t'i shpjegonte nga zbriti ky rrebesh i çuditshëm. Por edhe allahu kishte heshtur dhe atëherë kryeroja mori guximin e i kërkoi leje sulltanit që ta lejonte të shihte me sytë e tij se si qëndronin punët në kampin e kundërshtarit.

Kali i bardhë, me perçet gjer afër gjunjëve, kapërcente në revan përrenj e monopate. Nga larg ai dukej sikur nuk ecte, por fluturonte mbi fantazmat e të rënëve. Duke dashur ta largonte mendjen prej tyre, kryeroja përpiquej të përfytyronte se ç'njerëz ishin ata që e kishin goditur aq rëndë krenarinë e sulltanit të ri në kulmin e fuqisë e të lavdisë së vet. Po fantazia e tij ishte krejt e pafuqishme për ta bërë këtë dhe ai shtyhej vazhdimisht përpara, me shpresë se do ta zbulonin sytë atë që nuk e arrinte dot mendimi.

Kur u ngjit majë një kodre, vuri re befas se kështjellën e kishte aq pranë, sa iu duk se me një të kërcyer do të ndodhej në mes tyre. Kështjellarët dalloheshin qartë. Mbi kryet e tyre ngrihej një brohoritje e fuqishme burrash. «Festojnë», tha dhe ndjeu t'i rritej ajo ngasje e fuqishme, që e shtynte drejt bedenave. Duke dëgjuar zërat e kështjellarëve, thirrjet e tyre, befas e pyeti veten se si e festonin vallë ata njerëz fitoren. A kishte ndonjë ngjasim në mes festës së osmanëve dhe festës së tyre? A e dinin ata se në atë betejë të egër fitorja dhe humbja kishin qenë fare pranë njëra-tjetrës? Më në fund, a arrinin ta merrnin me mend se jo shumë larg kështjellës, në një çadër të kuqe dergjej i mundur njëri prej sundimtarëve më ambiciozë e më kryelartë të Stambollit, Mehmeti energjik, i cili

pas kësaj fushate kishte ëndërruar Vjenën dhe tërë Evropën?

Duke u përpjekur t'u jepte përgjigje këtyre pyetjeve, as që e vuri re se kali kishte qëndruar pranë një burimi. Zbriti, piu me ëndje dhe i hodhi disa grushte ujë fytyrës. Uji ia kthjelloi mendimin dhe, bashkë me etjen, sikur ia shoi edhe kureshtjen për festën e tyre. Si pjesëmarrës në shumë fushata, ai ishte i sigurt se pas thyerjes së ushtrisë njëqindmijëshe fitimtarët qenë vërsulur mbi prenë e tyre, mbi të vrarët e të plagosurit, kishin bërë plaçkë pa hesap dhe qenë tërhequr të ngopur brenda mureve të kështjellës, ku hanin, pinin e zbaviteshin në kulm të gëzimit.

Në këto e sipër arriti nën muret e kështjellës. Rryma e fuqishme e luftëtarëve që dyndej drejt hyrjes kryesore e shtyu përpara.

— Po, ju, burra, krah ju solli e mira? — dëgjoji sakaq një zë.

Përgjigjen e dha një djalosh krenar me vështrim shqiponje:

— Nga viset e largëta të arانيتasve. Vrapojmë të përshëndesim Gjergjin tonë dhe të bashkojmë shpatat me ato të gjithë Arbërisë.

Dukej sikur muret nuk do t'i mbanin dot tërë ata luftëtarë dhe kështjella do të çahet. Dërgata e arانيتasve u ndal pak çaste në vendin ku luftëtarëve të rinj u shpërndaheshin armë nga ato të ushtrisë së mundur dhe zuri vend pranë mureve lindore të kështjellës. Prëj andej rrugët që të sillnin aty dukeshin si në pëllëmbë të dorës. Ishte diçka e mahnitshme. Kryerója e sulltanit vështronte dhe nuk arrinte ta kuptonte nga vinin tërë ata njerëz e ku shkonin. A ishte e mundur që atij vendi, sa një e

njëqindta, e perandorisë, të mos i mbaroheshin luftëtarët, apo ai ishte në ëndërr dhe çdo gjë që e rreme? Megjithëse vrojtoi gjatë, ai nuk ishte i zoti të thoshte nëse ato dallgë ngjiteshin nga thellësitë drejt kështjellës, apo dilnin prej saj e shpërndaheshin në të katër anët, duke i dhënë detit të një rrezve gjithnjë e më shumë gjerësi e thellësi.

— Hoop!... Urraaa... Burraaaa...

Kryeroja mbledhi supet i hutuar. Vështrimi i tij rrëshqiti përsëri mbi fytyrat e luftëtarëve, duke u përpjekur të gjente përgjigjen që e mundonte. Po pamja që kishte përpara ishte aq e çuditshme dhe e papritur sa, po të mos kishte qenë vetë dëshmitar i ngjarjeve tragjike të dy ditëve të kaluara, do të thoshte me bindje se beteja ishte bërë diku larg dhe se kështjellarët po përgatiteshin për ndeshjen vendimtare, që do të zhvillohej të nesërmen a të pasnesërmen, duke e shikuar me siguri e besim fitoren që i priste.

— Hoop!... Urraaa... Burraaaa...

Nga vinin ata zëra? Ç'po ngjiste ashtu me kështjellarët? Në vend që të shijonin frytet e ëmbla të fitores, të pinin verën e saj dehëse, ata plotësonin vendet e të rënëve, rindanin armët, stërviteshin. Të mëdhenj e të vegjël kishin rrëmbyer kazmat, qysqitë e varetë dhe meremetonin muret e kështjellës, duke u përpjekur të zhduknin me kujdes çdo gjurmë që kishte lënë armiku. Pak më tej vështrimin ia rrëmbeu një pyll i dendur burrash qelshëbardhë. Buçima e zërave të tyre përplasej në malet dhe që andej kthehej jehona e saj rrëqethëse.

«Vallëzojnë», tha me vete kryeroja dhe bëri t'u afrohej.

«Jo, stërviten», shtoi më pas në heshtje. Me-